

II. MEŞRUTİYET DÖNEMİ BAŞLARINDA İZMİT SANCAĞI'NDA ASAYİŞ

Kurtuluş DEMİRKOL*

Giriş

24 Temmuz 1908 tarihinde Meşrutiyet'in ilan edilmesi Osmanlı İmparatorluğu için yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Adalet, hürriyet ve eşitlik sloganlarıyla iktidarı ele geçiren İttihatçılar kendilerini adeta özgürlük savaşçısı olarak görüyorlardı. İttihatçıların mücadelelerinin gereği olarak çıkardıkları aflar, getirdikleri özgürlük ortamı ve yeni dönemin getirdiği otorite boşluğu aynı zamanda bir anarşi ortamını da doğurmuştur. İzmit Sancağı Dersaadet'e olan yakınlığı, çoklu etnik ve dini yapısı ile bu ortamın en rahat izlenebileceği bölgelerden birisidir. Sancakta gerçekten ciddi bir asayiş sorunu olup olmadığı, güvenlik kuvvetlerinin nitelik ve nicelik olarak yeterliliği cevabını aradığımız sorulardandır. İşlenen suçların cinsi bölgenin sosyal, siyasal ve ekonomik yapısı hakkında bize ipuçları vereceğinden yine cevabını aradığımız sorulardandır. Yine dönemin başlarında farklı etnik ve dini grupların üyelerinin işlediği suçların kendi cemaatleri içinde mi gerçekleştiği yoksa cemaatler arası bir çatışmanın mı olduğu bizim için önemli sorulardandır. Özellikle son soruya vereceğimiz cevap Meşrutiyet'in getirmeye çalıştığı "Osmanlıcılık" fikrinin İzmit örneğinde ne kadar karşılık bulduğuna verilecek cevaplardan biri olabilir.

İdari Yapı ve Nüfus

İzmit Sancağı XX. yüzyılın başlarında, Osmanlı idari sistemi içinde bir mutasarrıfın yönetiminde bağımsız bir sancak olarak yapılandırılmıştı. 25.000 nüfusa sahip İzmit Sancağı, mutasarrıflığın merkezi idi. Karamürsel, Adapazarı, Sapanca ve Geyve ise sancağa bağlı kazalardı¹. II. Meşrutiyet Dönemi'nin başlarında ise idari yapı değişmiş mevcut kazalardan Sapanca bu özelliğini kaybetmiş, Kandıra ve Yalova sancağın yeni kazaları olmuştu. 1906-1907 nüfus sayımına göre İzmit Sancağı'nın toplam nüfusu 290.517 idi. Nüfusun Osmanlı millet sistemine ve cinsiyete göre dağılımı ise şöyleydi: 104.290'ı erkek 96.270'i kadın olmak üzere Müslüman nüfus 200.560 kişiydi. Müslümanlardan sonra en kalabalık nüfus Ermenilere aitti. 26.125 erkek ve 25.140 kadın Ermeni'nin yanı sıra ayrıca 214 erkek ve 188 kadın olarak Ermeni Katolikler vardı. Buna göre toplam Ermeni nüfusu 51.667 idi. Üçüncü sırada ise Rum nüfus vardı. 18.605 erkek, 17.261 kadın Rum vardı. Bunun yanında 1 tanede erkek Rum Katolik vardı. Buna göre toplam Rum nüfusu 35.867 kişiydi. Dördüncü sırada ise 927 erkek 889 kadın toplam 1.816 kişilik nüfuslarıyla Protestanlar

* Dr., Gebze Teknik Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Strateji Bilimi Bölümü, e-mail: kdemirkol@gyte.edu.tr

1 Binbaşı M. Nasrullah, Kolağası M. Rüştü, Mülazım M. Eşref, *Osmanlı Atlası, 20. Yüzyıl Başları*, Hazırlayanlar: Rahmi Tekin, Yaşar Baş, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, İstanbul, s. 111.

vardı. Yahudilerin toplam nüfusu ise 171'i erkek ve 170'i kadın olmak üzere 341 kişiden ibaretti. Bu nüfuslara 120 erkek ve 114 kadın nüfusuyla yabancı uyrukluları ekleyebiliriz. Öte yandan 1 Bulgar, 10 Katolik Latin, 3 Süryani, 8 Keldani vardı². Görüldüğü üzere 1906-1907 nüfus sayımına göre nüfusun ezici çoğunluğu Müslümanlara aitti. Kazalar arasında ise en kalabalık nüfus 97.425 kişi ile Adapazarı Kazası'na aitti. İkinci sırada ise 65.589 kişilik nüfusuyla İzmit merkez kazası gelmekteydi. Merkez kazanın nüfusunda göze çarpan en önemli özellik 21.539 kişilik nüfuslarıyla sancak içerisinde Ermenilerin en yoğun olarak yaşadıkları yer olmasıydı. Merkez kazada Müslüman nüfusun 37.290³ olduğu göz önüne alınırsa Ermeni nüfusu daha anlamlı hale gelmektedir.

Tebliğimizin konusunu İzmit Sancağı merkez kazası olarak planlamış olsak da bazı suçların özelliklerinden dolayı sancağa bağlı kazaları yer yer tebliğimizin içine aldık. Öte yandan bazı suç cetvellerinin sancağın tamamını kapsaması yine bizi bazı noktalarda merkezin dışına çıkmaya mecbur etmiştir.

İmparatorluk Genelinde Asayişsizliğin Nedenleri

II. Meşrutiyet'in ilan edilmesinin hemen sonrasında İttihatçıların ilk icraatı Osmanlı İmparatorluğu'nun tamamını kapsayan genel bir af çıkarmak olmuştur. İttihatçıların mücadelesinin temelini özgürlük fikri oluşturduğu için ilk olarak bu alanda harekete geçilmiştir⁴. Zorunlulukların şekillendirdiği bu affın hikâyesi oldukça ilginçtir. Meşrutiyet'in ilan edildiği tarih olan 24 Temmuz 1908'de çıkarılan af ilk başta sadece Makedonya hapisanelerindeki siyasi suçluları kapsıyordu. Esasen hükümet o günlerde Makedonya'da otoritesini tamamen kaybetmişti. Mahkûmlar zaten serbest kalacaklardı. Hükümet bu durumun gerçekleşmesini beklemeden affı çıkararak en azından işi resmi hale getirmek ve küçük düşmekten kurtulmak istemişti. Fakat af sadece Makedonya'da bulunan siyasi suçluları kapsadığı halde Rumeli'de bulunan bütün suçlular zorla hapisanelerden çıkmışlardı. Aynı durum Anadolu'ya yansımış olsa da ilk etapta Anadolu'da kuvvet kullanılarak işin önü alınmıştı. Fakat daha sonra Harbiye ve Bahriye nazırları bu iş için kuvvet ayıramayacaklarını söylemiş ve 29-30 Temmuz 1908'de ülke genelinde bütün mahkûmlar serbest bırakılmışlardı⁵. Görüldüğü gibi tamamen zorunlulukların şekillendirdiği bu af önceleri yalnızca Makedonya hapisanelerindeki siyasi suçluları kapsarken, sonra cezasının üçte ikisini tamamlayan tüm mahkûmları kapsamı altına almış ve nihayetinde üçte iki kapsamına girmeyen mahkûmlar için yapılan protestolar sonucu genel affa dönüştürülmüş, bunun üzerine bütün hapisaneler boşalmıştı⁶.

Hapisanelerin boşalması beraberinde büyük bir sorunu getirmişti: Asayişsizlik. Yukarıda anlattığımız genel af kapsamında mahkûmlar serbest bırakılırken onlar, ıslah-nefs ya da başka bir deyişle suç işlemekten pişman olup artık suç işlemeyeceklerine kanaat getirildiği için değil mecburiyetten salıverilmişlerdi. Dolayısıyla artık sokaklarda serbestçe dolaşan ve her an için suç işleme potansiyeline sahip birçok insan vardı. Nitekim boşalan hapisanelerin kısa süre sonra tekrar dolması sabık suçluların tekrar suç işlediklerini bize ispatlar. Öte yandan Meşrutiyet'in getirdiği otorite boşluğu da yine asayişsizliğin önemli nedenlerindendir.

2 Kemal H. Karpat, *Osmanlı Nüfusu (1830-1914), Demografik ve Sosyal Özellikleri*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2003, s. 206-207.

3 Karpat, a.g.e., s. 204.

4 Taner Aslan, "II. Meşrutiyet Dönemi Genel Af Uygulamaları", *Gazi Akademik Bakış*, Cilt 3 Sayı 5, Kış 2009, s. 42-43.

5 Yusuf Hikmet Bayur (1940), *Türk İnkılabı Tarihi*, Cilt 1, Kısım 2, İstanbul, s. 241.

6 İlkay İleri (2005), "Batı Gözüyle Meşrutiyet Kutlamaları ve Genel Af", *OTAM*, Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma Ve Uygulama Merkezi Dergisi, Sayı 17, s. 6.

İzmit Sancağı'nda Asayiş Ortamı

Yukarıda anlattığımız asayişsizlik ortamı kendisini İzmit Sancağı'nda da göstermişti. Öyle ki 1910 yılının ortalarında İzmit Sancağı'nda sadece köylerde değil kasaba merkezlerinde dahi ahali tabanca, tüfek ve bıçak ile dolaşmaktaydı. Halkın çoğu askeri bir tüfek olan martini taşımaktaydı. İzmit ahalisinin bu kadar rahat silah taşımalarının sebebi bu işe mani olması gereken devlet görevlilerinin gösterdiği gevşeklikti. Suça bulaşmayan namuslu insanlar ise bu durumdan en çok mağdur olan kesimdi. Hâlbuki öteden beri ahalinin silah taşınması yasaktı. 7 Temmuz 1910 tarihinde İzmit ve Çatalca sancakları mutasarrıflıklarına ahalinin elindeki silahların kati suretle toplatılması için gerekli talimat Dâhiliye Nezareti tarafından verilmiş ve Harbiye Nazırı Mahmut Şevket Paşa bilgilendirilmişti. Harbiye Nazırı da katıyetle silahların toplatılmasını istiyordu. Nitekim idâre-i örfiyyece çap ve sistemi tahdîd edilmiş olan silahların dışında kalanların tamamının toplatılması için çalışmalar başlatılmış ve İzmit Sancağı'nda silahların bir kısmı toplanmıştı⁷. Böylelikle II. Meşrutiyet'in ilan edilmesiyle başlayan aşırı serbestliğe karşı önlemler alınmaya başlanmıştı. Esasında 31 Mart Olayı'ndan sonra meclisten geçen yasaların Anayasa değişikliği ile ilgili olanların dışındakilerin tamamı 1908 Devrimi'nin getirdiği aşırı serbestliği kısmen de olsa kısıtlayıcı kanunlardı. Nitekim Mayıs 1909'da meclisten geçen "Serseriler ve Zanlı Kişiler İle İlgili Kanun" konumuzla ilgili olarak kişisel eylemleri kısıtlıyordu. Çıkarılan diğer kanunlar ile birlikte adı geçen kanunun ortak amacı ise 31 Mart Olayı olarak adlandırılan karşı devrimin tekrar etmesini önlemektir⁸. Burada özellikle belirtmemiz gerekir ki İzmit Sancağı İstanbul Vilayeti ve Çatalca Sancağı ile birlikte idâre-i örfiyyenin yani sıkıyönetimin olduğu bölgenin sınırları içindeydi. 2 Ekim 1877 tarihli İdare-i Örfiye Kararnamesi'ne göre ahalinin silah ve cephanesini toplamak gerekmektedir⁹. Dolayısıyla İzmit Sancağı'nda silahların toplatılması her ne kadar masum insanların mağduriyetini gidermek amacı taşısa da bir o kadar devletin güvenliği için de önemli ve gerekliydi.

Yine II. Meşrutiyet'in getirdiği sorunlardan biri İttihatçıların, yolculuk yapanların -bu yolculuk köyden kasabaya ya da kasabadan kasabaya da olabilirdi- emniyet müdürlüğünden almak ve seyahat esnasında yanlarında bulundurmamak zorunda oldukları "mürur tezkeresi" isimli belgeyi yürürlükten kaldırmış olmalarıydı. Bu durum imparatorluk geneli ile birlikte İzmit Sancağı için de beraberinde ciddi sorunlar getirmişti. İzmit Sancağı'na dışarıdan gelenlerin kimliklerini tespit etmek oldukça güçleşmişti. Artık mürur tezkeresi olmadığından insanların nüfus cüzdanları kontrol edilerek suçlular tespit edilmeye çalışılacaktı. Sorun tam da buradan çıkıyordu. Çünkü seyahat edenlerin önemli bir kısmı nüfus cüzdanlarını yanlarında taşımıyordu. Dolayısıyla kanun kaçakları Meşrutiyet idaresinin lütfettiği bu serbestlik ortamından dolayı ortalıkta rahatça dolaşmaktaydılar. Eğer bu suçlular birileri tarafından ihbar edilmezse yakalanmaları artık tesadüflere kalmıştı. İzmit Sancağı adına Polis Başkomiseri Hüseyin Neşet sorunun giderilmesi için seyahate çıkan herkesin nüfus cüzdanlarını yanlarında bulundurmalarını ve nerede konaklamış olurlarsa olsunlar hüviyetlerine ait bir pusulanın bir bekçi aracılığı ile en yakın polis dairesine gönderilmesi için gerekli kanuni düzenlemenin yapılmasını Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'nden istiyordu. Emniyet-i Umumiye Müdürlüğü bu şikâyeti sadece İzmit Sancağı'ndan almamıştı. Diğer vilayet ve sancaklardan da benzeri şikâyetler gelmişti. Müdüriyet tüm şikâyetlere rağmen acele etmiyor, ancak ilerleyen zamanlarda bu konuda bir düzenleme yapmayı planları arasına alıyordu¹⁰. Dolayısıyla dönemin başlarında sancakta güvenlik

7 BOA. DH.MUİ. 7-5/17, 29 Recep 1328-6 Ağustos 1910

8 Feroz Ahmad, İttihat ve Terakki 1908-1914, Çeviren: Nuran Yavuz, Kaynak Yayınları, 6. Basım, İstanbul 2004, s. 84-85.

9 Osman Köksal, "Osmanlı Devletinde Sıkıyönetim ile İlgili Mevzuat Üzerine Bir Deneme", *OTAM (Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi)*, Sayı: 12, 2001, s. 162-163.

10 BOA. DH.EUM.THR. 50/67, 17 Ramazan 1328-22 Eylül 1910

kuvvetleri masum insanlarla suçluları ayırt edemedikleri gibi suçlular toplum içinde rahatlıkla dolaşmaktaydılar.

Güvenlik Kuvvetleri

Asayiş, güvenlik ya da suç denilince bütün bu alanların başat rolü bir tarafta suçluya diğer tarafta ise güvenlik kuvvetlerine aittir. Şehir ve kasabalarda güvenlik kuvvetleri denilince ise akla ilk gelen polistir. 1909 yılı sonlarında İzmit Sancağı'nda herhangi bir asayiş sorunu ortaya çıktığında polislerin olaya müdahalesini zorlaştıran önemli bir sorun vardı. Polis kuvvetleri topluca hükümet konağında beklemekteydiler. Kendilerine ait müstakil bir karakolları yoktu. Hükümet konağı ise deniz kenarında başka bir deyişle sahildeydi. Dolayısıyla şehrin merkezine nispeten uzak bir yerdeydi; hatta İzmit'in kenarında sayılabilir. Gelişen herhangi bir olağanüstü olayda polisin haber alması ve olaya müdahil olması oldukça vakit alıyordu. Bu da tafisi mümkün olmayan mağduriyetlere yol açabilirdi. Aynı durum altı-yedi bin haneye sahip Adapazarı Kazası için de geçerliydi. İzmit Mutasarrıflığı bu durumu ortadan kaldırmak için hiç olmazsa İzmit'in merkezinde iki yine Adapazarı Kazası'nda iki ayrı binanın kiralanarak karakol olarak kullanılması için Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'nden gerekli izinleri ve hâlihazırda var olan iki bin yüz seksen kuruşun sarfı için izin istiyordu. Müdüriyet gerekli izinleri veriyordu¹¹. Böylece önemli bir sorun aşılmış oluyordu. Burada dikkat çeken nokta mali durumdan dolayı yeni karakolhaneler inşa etme yerine sorunun kiralık yapılarla çözüm yoluna gidilmesidir. Dönem içinde bu sadece karakollar için değil diğer resmi binalar için de görülen bir uygulamadır.

Polislerin yer sorunu halledilmişti. Fakat tek sorun bu değildi. Yukarıda ifade ettiğimiz gibi II. Meşrutiyet Dönemi'nde kasaba ve şehirlerde emniyetin sorumlusu polisler idi. Tabii olarak İzmit Sancağı'nda emniyet ve asayiş işleri polisin sorumluluğu altındaydı. Fakat polis sayısı tek başına sancağın güvenliğini sağlayabilecek düzeyde değildi. Bu boşluk jandarma kuvvetleri ile gideriliyordu. Asıl yetki ve sorumluluk polise aitti. Jandarma, polis kuvvetlerinin yardımcı pozisyonunda idi. İzmit Sancağı merkezinde geceleri sancağın asayiş için polislerin devriye çıkması gerekiyordu. Yukarıda ifade ettiğimiz gibi polis sayısı yetersiz olduğu için jandarmanın desteğine ihtiyaç vardı. Sancakta yanlarında polis olmadığı halde jandarmalar geceleri devriye çıkıyordu. Bu durum bazı rahatsızlıklara sebep olmuştu. Jandarmalar kanuna uygun olmayan bir şekilde tutuklamalar yapıp bazı şahısları hükümet binasına getirmekteydiler. İzmit Mutasarrıflığı durumu düzeltmek adına artık jandarmaların yanlarında bir polis olduğu halde devriyeye çıkmalarına karar vermişti. Fakat jandarma taburu kumandanlığı bunu kabul etmemişti. Gerekçe olarak ise kanunda açık bir şekilde jandarmanın başlarında bir polis olduğu halde devriyeye çıkmaları gerektiğinin yazmadığı söyleniyordu. Fakat mutasarrıflık aksi bir durumun da yazmadığına dikkat çekerek ve jandarmanın polisin yardımcı kuvvetleri olduğunu vurgulayarak jandarmaların başlarında bir polis olduğu halde devriyeye çıkmasına karar veriyordu¹². Polis sayısının yetersizliği böylelikle telafi edilmiş oluyordu. Fakat jandarma sayısı yeterlimiydi? Her ne kadar İzmit sancağı merkezinde polis sayısının yetersizliği jandarma takviyesi ile çözülmüş olsa da esasında jandarma sayısı da istenilen düzeyde değildi. İzmit Sancağı genelinde 121'i piyade, 122'si süvari olmak üzere toplam 243 jandarma vardı. 16'sı piyade, 7'si süvari olmak üzere toplam 23 kadro daha vardı fakat bu kadrolar boştu¹³. 1906-1907 nüfus sayımına göre sancağın toplam nüfusunun 290.517 kişiydi¹⁴. Buna göre sancakta yaklaşık olarak 1.196 kişiye 1 jandarma düşmekteydi. Aşağıda da anlatacağımız gibi bu sayı yeterli

11 BOA. DH.EUM.MH. 9/14, 16 Zilkade 1327-29 Kasım 1909

12 BOA. DH.EUM.EMN. 92/7, 10 Şevval 1329-4 Ekim 1911

13 BOA. DH.MUİ. 1-8/15, 21 Safer 1328-4 Mart 1910

14 Karpat, a.g.e., s.207

değildi.

Sancaktaki kolluk kuvvetlerinin yardımcı pozisyonunda olan jandarma kuvvetleri sancak geneli için sayısal olarak yetersiz oldukları gibi yaptığı kötü muameleden dolayı da sık sık şikâyet konusu oluyorlardı. Örnek bir olay olarak zahire tüccarından Hacı Ali Rıza Bey'in oğlunun jandarma tarafından darp edildiğine dair şikâyetini verebiliriz. Mülkiye Müfettişi Naci Bey'in yaptığı tahkikata göre gerçekten Hacı Ali Rıza Bey'in oğlu bir jandarma onbaşı tarafından polis karakolunda darp edilmişti. Nitekim karakoldaki polisler bu konuda bir zabıt tutmuş, adı geçen onbaşı bu zabıtle müdde-i umumiliğe sevk edilmiş ve 15 gün hapse mahkûm edilmişti. Jandarma onbaşı burada zanlıyı darp ettiği gibi polis memurlarına da hakaret etmişti. Nitekim bu durum hakkında da bir zabıt tutan polisler konuyu yargıya intikal ettirmişti. Bu olay her ne kadar münferit olsa da hakaret ve darp gibi şikâyetlerden dolayı mahkemeye sevk edilen bazı jandarmalar vardı ve çoğu da yapılan yargılamaların sonucunda ceza almışlardı¹⁵. Şikâyetlerin polislere yönelik olarak değil de jandarmaya yönelik olması jandarmaların nitelik olarak da istenilen seviyede olmadığını göstermektedir. Diğer yandan hem anlattığımız bu olayda polislerin jandarma aleyhine zabıt tutması hem de yukarıda anlattığımız jandarmaların başlarında bir polis olmadığı halde devriyeye çıkmak istemeleri gibi olaylar polis ile jandarma arasında bir sürtüşme olduğunu göstermektedir. Jandarmaların esas sorumluluk alanlarının köy ve kırsal alanlar olması¹⁶ şehir ve kasabalarda polislerin yardımcı pozisyonunda olmaları bu çatışmanın sebebi olabilir. Yine aynı nedenden dolayı asıl sorumluluk alanlarının dışına çıkmış olan jandarmalar yardımcı pozisyonda oldukları görev alanlarına uyum sorunu göstermiş olabilirler.

Suçlular ve Suçlara Örnekler

Dolandırıcılar, Eşkıyalar ve Kaçakçılar

Dönemin başlarında toplu olarak yapılmış iki dolandırıcılık olayı görüyoruz. Birinci dolandırıcılık olayının mağduru İzmit'in Serdivan köyü ahalisidir. Remzi ve Servet Şevki isimli iki şahıs köy halkından toplam 300 kuruş dolandırmıştı. Dolandırıcılardan Remzi İstanbul'da yakalanmış ve İzmit'e yollanmıştı¹⁷. İkinci olayın mağdurları ise İzmit merkez Sancağı'nın bazı sakinleri idi. Reji memurlarından Hristaki oğlu Miltiyadis ile Hasköy sâkinlerinden Ardaş kendilerini cemiyet me'mûru ve muallim olarak tanıtarak İzmit ahalisinden bir kısım insanları dolandırıp İstanbul'a kaçmışlardı. Yapılan tahkikatta anlaşılmıştır ki esasında suçlulardan kendisini Hasköylü olarak tanıtan Ardaş Hasköylü olmadığı gibi serseri takımındandır ve ikametgâhı dahi belli değildir¹⁸. Her iki olayın ortak noktası dolandırıcıların işledikleri suçun ardından İstanbul'a kaçmalarıdır. İstanbul'un günümüzde olduğu gibi o dönem de ülkenin en kalabalık şehri olması ve İzmit'e yakınlığı da düşünülürse bu kaçışlar daha anlamlı hale gelmektedir. Dolayısıyla iki olayında faillerinin yakalanması için İstanbul Polis Müdürlüğü'ne müracaat edilmişti.

Eşkıyalık ve silah kaçakçılığı yine dönemin başlarında sancakta görülen ve çok yoğun olmayan suçlardandı.

II. Meşrutiyet Dönemi'nde eşkıyalık hareketleri bir yüzyıl¹⁹ öncesine nispeten daha azalmıştı. İzmit ve Kandıra civarlarında dolaşan bir eşkıya çetesi vardı. Bu çete 1910 yılının yaz aylarında Şile civarına tecavüz ediyordu. İzmit civarında bulunan mevcut jandarma ile bu çetenin derdest edilmesi mümkün değildi. Ancak Jandarma Efrâd-ı Cedîde Mektebi'nin

15 BOA. DH. İD. 76/17, 28 Zilkade 1329-20 Kasım 1911

16 BOA. DH. EUM. THR. 75/35, 14 Rebiülahir 1330-2 Nisan 1912

17 BOA. DH.EUM. 13/7, 8 Zilkade 1327-21 Kasım 1909

18 BOA. DH.EUM.THR. 10/4, 16 Şevval 1327-31 Ekim 1909

19 Atilla Çetin, "Kocaeli ve Hüdavendigar Sancaklarında Eşkıyalık Olayları (18. ve 19. Yüzyıllar)", *Osmanlı'dan Günümüze Eşkıyalık ve Terör*, Editör: Osman Köse, Samsun 2009, ss. 107-127.

son mezunlarının bir kısmının Şile'ye gönderilmesiyle bu durumun önü alınabilirdi²⁰. Bu da gösteriyor ki yukarıda bahsettiğimiz gibi jandarma sayısı yetersizdi.

İzmit'in Değirmenlerarası veyahut Sekbanlar İskeleyi'ne kayık ile tüfek kaçırıldığına dair bir istihbarat alınmış ve bu istihbarat gereği bir takım tedbirler alınmıştı²¹. Yine kaçakçılık sancakta yoğun olarak işlenen suçlar arasında değildi.

Dönemin İlk Suç Cetveli

Rumi 1325 yılının Eylül ayını, Miladi 14 Eylül 1909-13 Ekim 1909 tarihlerini kapsayan sancağın cinayet cetveline göre sancak genelinde dokuz adet cinayet suçu işlenmişti. Buradaki cinayet suçundan kasıt günümüzdeki anlamıyla bir insanın hayatına son verme değildir. Suçlar kendi aralarında cinayet, cünha ve kabahat olarak üçe tasnif edilmişti. Buna göre en ağır suçlar cinayet kapsamına girmektedir. Cinayet olarak adlandırılan suçlardan üçü İzmit Sancağı merkez kazası ve bağlı köylerde gerçekleşmişti. Bu üç cinayetin ikisinin faileri de mağdurları da Müslüman'dı. Merkez de işlenen diğer cinayetin ise faili ve mağduru Ermeni idi. Geri kalan cinayet suçlarının dağılımı ise şöyledir: Geyve 1, Kandıra 1, Karamürsel 2, Yolova 2. Adapazarı kazasında ise cinayet suçu işlenmemiştir²². Cetvelde kazalar ile ilgi çekici nokta şudur; Yalova kazası dışında işlenen suçların faileri de mağdurları da Ermeni idi. Başka bir deyişle sancak genelinde bir ayda gerçekleşen 9 cinayet suçunun 4'ü Müslümanlar geri kalan 5'i ise Ermeniler tarafından kendi dindaşlarına yönelik olarak işlenmişti. Dolayısıyla burada cemaatler arası bir çatışma söz konusu değildir.

1906-1907 nüfus sayımına göre sancak genelinde Müslüman nüfusu 200.560, Ermeni nüfusu ise 51.667 kişiden ibaretti²³. Müslüman nüfusun Ermeni nüfusunun yaklaşık 4 katı olduğu göz önüne alınırsa en azından bu bir aylık cetvele göre Ermeniler arasında ciddi bir asayiş sorunu vardır diyebiliriz. Nitekim aşağıda bahsedeceğimiz Rumi 1328 yılı Nisan ayına ait suç cetvelinde bulunan tek suçun faili ve mağduru yine Ermeni milletindedir.

14 Mart 1912-13 Nisan 1912 tarihleri arasındaki Rumi 1328 yılı Mart ayına ait İzmit Sancağı merkez kazasına ait cinayet cetveline göre bir ay zarfında kazada iki cinayet suçu gerçekleşmişti. Bunlardan birincisinin faili İzmit'in Hacı Hasan mahallesinden Arap Kazım'dır. Arap Kazım Gekbuze'nin (Gebze) Dişli köyünden Mehmet oğlu Ahmet'e cinsel saldırıda (bu ve bundan sonra cinsel saldırı olarak adlandırdığımız suç cinsi ırza geçme olabileceği gibi tam amacına ulaşamamış bir cinsel saldırı da olabilir fakat ağır suçlar grubuna dâhil edildiğine göre ırza geçme kuvvetle muhtemel gerçekleşmiştir)²⁴ bulunmuş ve olay günü yakalanmıştı. Diğer olay ise bir katli olayı idi. İzmit'in Bağ köyünden Laz Süleyman, Laz Dursun oğlu Maksud'u öldürmüş ve cinayeti müteakip yakalanmıştı²⁵. Görüldüğü üzere cinayet olarak adlandırılan ağır suçlar sınıfındaki bu iki vukuatın faileri ve mağdurları Müslüman olmakla birlikte cinsel saldırı suçunun mağduru bir erkektir. Öte yandan failer işledikleri suçların hemen akabinde yakalanmışlardır.

14 Nisan 1912 ile 13 Mayıs 1912 tarihlerini kapsayan Rumi 1328 yılı Nisan ayına ait İzmit kasabasının merkezine ait bir aylık cinayet cetveline göre meydana gelen tek vukuat olan bir hırsızlık olayının faili de mağduru da yine Ermeni milletindedir. Gece yarısı suçu işleyen fail ertesi gün yakalanmıştır²⁶.

20 BOA. DH. İD. 112-2/45, 26 Recep 1328-3 Ağustos 1910

21 BOA. DH. İD. 94-2/1, 23 Recep 1330-8 Temmuz 1912

22 BOA. DH.EUM.THR. 91/52, 10 Şevval 1327-25 Ekim 1909

23 Karpat, a.g.e., s.206

24 Suç cetvellerinde eğer suçun mağduru erkek ise "fi-l'i şeni livata" kadın ise "fi-l'i şeni" (kötü fiil) olarak geçen bu suç türü "ırza geçme" anlamına gelmekle birlikte mutlaka "ırza geçme" anlamına gelmez. Bkz. Ferit Develioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara 1984, s. 319. Dolayısıyla biz de bu suç türünü cinsel saldırı olarak nitelendirdik.

25 BOA. DH. EUM. EMN. 94/9, 23 Recep 1330-8 Temmuz 1912

26 BOA. DH. EUM. EMN. 94/14, 1 Şaban 1330-16 Temmuz 1912

Rumi 1328 yılı Mayıs ayına ait, Miladi 14 Mayıs 1912-13 Haziran 1912 tarihleri aralığını kapsayan merkez kazanın cinayet cetvelindeki tek suç hırsızlıktı. Yukarıdaki suç cetvellerinden farklı olarak hırsızlığın faili Aşçı Çırağı Geyveli Mikail isimli bir Müslümanken mağdurlar ise kasabadan Ermeni bir terzi olan Çakmakçıyan Serupa ve eşi Melidosil idi²⁷. Bu suç cetvelinin yukarıdaki diğer üç suç cetvelinden en önemli farkı failin ve mağdurun ayrı milletlere mensup olmasıdır.

Bir sonraki ay olan Rumi Haziran ayının cinayet cetveline göre Miladi 14 Haziran 1912-13 Temmuz 1912 tarihleri arasında merkez kazada 3 tane cinayet suçu vuku bulmuştu. Bunlardan ikisi cinsel saldırı biri ise katl ya da başka bir deyişle öldürme suçları idi. Cinsel saldırı suçunu işleyen birinci kişi Akçığin köyünden Emrullah, suçun mağduru ise aynı köyden Mahmut'un eşi Ayşe idi. İkinci cinsel saldırı suçunun faili Orçun köyünden İbrahim oğlu İsmail mağdur ise yine aynı köyden Eyüp oğlu Muhittin idi. Katl suçunu gerçekleştiren kişi ise Yuvacık köyünden İstapan oğlu Ohannes maktul ise aynı köyden Mıgırdıç idi. Üç suçlu da yakalanmıştı²⁸. Görüldüğü üzere bu suç cetvelinde de suçlular ve mağdurlar aynı milletin üyesidirler. Üç cinayet suçunun ikisi Müslümanlar, biri ise Ermeniler arasında gerçekleşmiştir. Cinsel suçların birinin mağduru kadın iken diğerinin mağdurunun erkek olması dikkat çekicidir.

Yukarıda 1912 yılına ait cinayet cetvellerinden verdiğimiz örneklerin dışında 1913 yılına ait elimizde merkez sancağa ait iki cinayet cetveli daha vardır. Bu cetvellerden ilki Rumi 1328 yılının Kanunusani ayına aittir. Miladi 14 Ocak 1913-13 Şubat 1913 tarih aralığını kapsayan bu cinayet cetveline göre merkez kazada iki cinayet suçu işlenmişti. Bunlardan ilki katl idi; Çepni köyünden Emin oğlu Mehmet Şükrü Mustafa oğlu Hüsnü'yü 30 Ocak 1913 tarihinde öldürmüştü. İkinci cinayet suçu ise hırsızlıktı; kasaba merkezinde 31 Ocak 1913 tarihinde Dördüncü Ordu-yı Hümâyûn'un Doksan Birinci Alayının Üçüncü Taburunun İkinci Bölüğünden Cuma ve Ali Çavuşla Hasan Onbaşı hep birlikte gece yarısı Ermeni milletinden olan Kunduracı Ardaş'ın dükkânını soymuşlardı. Her iki olayda da failer işledikleri suçtan dört gün sonra yakalanmışlardı²⁹. Katl suçunun faili de mağduru da Müslüman'dı. Hırsızlık suçunun faileri müslüman oldukları gibi aynı zamanda muvazzaf asker idiler. Suçun mağduru ise bir Ermeni idi.

1913 yılına ait elimizdeki ikinci cinayet cetveli Rumi 1329 senesinin Ağustos ayına aittir. 14 Ağustos-13 Eylül tarih aralığına ait bu cetvele göre dördü katl ikisi cinsel saldırı olmak üzere altı adet cinayet suçu vardır. Dört katl suçunun üçünün faili Ermeni geri kalan bir katl suçunun faili ise Müslüman'dır. Ermeni katillerin kurbanlarının biri Ermeni biri Rum diğeri ise Müslüman'dır. Son katl suçunun ise hem faili hem mağduru Müslüman'dır. Diğer iki cinayet suçu ise "fi-l'i şeni livata" olarak adlandırılan cinsel saldırı suçudur. Bu iki cinsel suçun faileri de mağdurları da Müslüman'dır³⁰. Bu cetvele göre de yine nüfuslarına oranla en fazla suç işleyen etnik unsur Ermenilerdir. Diğer cetvellerden farklı olmak üzere üç katl suçu işleyen Ermenilerin kurbanlarının ikisi kendi cemaatleri dışındadır. Cinsel saldırı suçunun ise taraflarının erkek olması yine dikkat çekicidir.

Sonuç

II. Meşrutiyet Dönemi'nin başlarında İzmit Sancağı'nda ciddi bir asayiş sorunu vardır. Bunun en önemli nedeni meşrutiyetin getirdiği serbestlik ortamıdır. Öte yandan güvenlik kuvvetlerinin sayısı yetersizdir. Kolluk kuvvetlerinin en büyük sıkıntılarında biri fiziki alt yapının yetersizliğidir. Nitelik olarak polis kuvvetleri ile ilgili bir sıkıntı gözükme

27 BOA. DH. EUM. EMN. 9/12, lef 12, Temmuz 1328-Temmuz 1912

28 BOA. DH. EUM. EMN. 10/13, lef 2, 5 Ağustos 1328- 18 Ağustos 1912

29 BOA. DH. EUM. EMN. 21/10, lef 16, 9 Mart 1329- 22 Mart 1913

30 BOA. DH. EUM. EMN. 33/8, lef 13, 5 Teşrinievvel 1329- 18 Ekim 1913

de jandarma kuvvetlerinin hem vatandaşlarla hem de polis kuvvetleriyle sıkıntı yaşadığı görülmektedir. Bunun muhtemel sebebi adı geçen dönemde merkezde kolluk kuvvetlerinin yetersiz kalmasından dolayı jandarmaların polise yardımcı kuvvet olarak görevlendirildikleri şehir merkezlerinde hem yeni mesai arkadaşlarına hem de şehir kültürüne gösterdikleri uyum sorunudur.

II. Meşrutiyet Dönemi'nin başlarında İzmit Sancağı merkez kazasına ait incelediğimiz altı adet cinayet cetvelinde, adı geçen dönemde katl olarak adlandırılan insan öldürme suçu en fazla işlenen suç çeşididir. Altı cetvelde toplam yedi adet insan öldürme ya da başka bir deyişle katl suçu vardır. İkinci sıradaki suç cinsi ise cinsel saldırı suçudur. Yapılan cinsel saldırı suçları kuvvetle muhtemel ırza geçme ile sonuçlanmıştır. İncelediğimiz cetvellerdeki günümüzde tecavüz olarak adlandırılan bu cinsel suçların toplamı beştir. Fakat dikkat çeken nokta tecavüze uğrayan beş mağdurun dördü erkek, sadece biri kadındır. Üçüncü sırada ise hırsızlık suçu gelmektedir.

İncelediğimiz cetvellerde cinayet olarak adlandırılan bu ağır suçlar Müslümanlar ve Ermeniler tarafından gerçekleştirilmiştir. Nüfusuna oranla en fazla suç işleyen unsur Ermenilerdir. Ermeniler en fazla katl suçunu işlemişlerdir. Ermenilerin öldürdükleri dört kişinin ikisi Ermeni biri Müslüman diğeri ise Rum'dur. Müslümanların ise en çok işledikleri suç cinsi, cinsel suçlardır. Suçun mağduru erkek ise "fi-l'i şeni livata" kadın ise "fi-l'i şeni" olarak adlandırılan cinsel saldırı suçu, incelediğimiz altı adet cetvelde beş kez görülmüş ve bu suçların tamamı Müslümanlar tarafından yine Müslümanlara yönelik işlenmiştir. Yukarıda bahs ettiğimiz gibi mağdurların dördü erkek sadece biri kadındır. Müslümanların işledikleri ikinci sıradaki suç ise katl yani insan öldürmedir. İşlenen üç katl suçunun mağdurları da Müslümanlardır. Son suç olan hırsızlık suçu toplam üç tanedir. Üç suçun ikisi Müslümanlar biri Ermeniler tarafından gerçekleştirilmiştir. Mağdurların üçü de Ermeni milletindedir.

İşlenen suçlar genel olarak cemaatler içinde gerçekleşmiştir. Dolayısıyla dönemin başlarında cemaatler arası bir çatışma söz konusu değildir.

KAYNAKLAR

- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Dâhiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Belgeleri (BOA. DH.EUM.)
BOA. DH. EUM. 13/7
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Dâhiliye Nezareti Emniyet Kalemî Belgeleri (BOA. DH.EUM. EMN.)
BOA. DH. EUM. EMN. 94/9
BOA. DH. EUM. EMN. 94/14
BOA. DH. EUM. EMN. 9/12
BOA. DH. EUM. EMN. 10/13
BOA. DH. EUM. EMN. 21/10
BOA. DH. EUM. EMN. 33/8
BOA. DH. EUM. EMN. 92/7
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Dâhiliye Nezareti Tahrirat Kalemî Belgeleri (BOA. DH.EUM. THR.)
BOA. DH. EUM. THR. 75/35
BOA. DH. EUM. THR. 91/52
BOA. DH. EUM. THR. 10/4
BOA. DH. EUM. THR. 50/67
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Dâhiliye Nezareti İdari Kısım Belgeleri (BOA. DH. İD)
BOA. DH. İD. 112-2/45
BOA. DH. İD. 94-2/1
BOA. DH. İD. 76/17
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Dâhiliye Nezareti Muhaberât-ı Umumiye İdaresi Belgeleri (BOA. DH. MUİ.)
BOA. DH. MUİ. 1-8/15
BOA. DH. MUİ. 7-5/17
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Dâhiliye Nezareti Muhasebe Kalemî Belgeleri (BOA. DH. EUM. MH.)
BOA. DH. EUM. MH. 9/14
- Ahmad, Feroz, İttihat ve Terakki 1908-1914, Çeviren: Nuran Yavuz, Kaynak Yayınları, 6. Basım, İstanbul 2004.
- Aslan, Taner, "II. Meşrutiyet Dönemi Genel Af Uygulamaları", *Gazi Akademik Bakış*, Cilt 3 Sayı 5, Kış, 2009.
- Bayur, Yusuf Hikmet, *Türk İnkılâbı Tarihi*, İstanbul 1940.
- Binbaşı M. Nasrullah, Kolağası M. Rüşdü, Mülazım M. Eşrev, *Osmanlı Atlası, 20. Yüzyıl Başları*, Hazırlayanlar: Rahmi Tekin, Yaşar Baş, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, İstanbul 2003.
- Çetin, Atilla, "Kocaeli ve Hüdavendigâr Sancaklarında Eşkîyalık Olayları (18. ve 19. Yüzyıllar)", *Osmanlı'dan Günümüze Eşkîyalık ve Terör*, Editör: Osman Köse, Samsun 2009.
- Develioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara 1984.
- İleri, İlkay, "Batı Gözüyle Meşrutiyet Kutlamaları Ve Genel Af", *OTAM*, Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma Ve Uygulama Merkezi Dergisi, 2005.
- Karpat, Kemal H., *Osmanlı Nüfusu (1830-1914), Demografik ve Sosyal Özellikleri*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2003.
- Köksal, Osman, "Osmanlı Devletinde Sıkıyönetim ile İlgili Mevzuat Üzerine Bir Deneme", *OTAM(Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi)*, Sayı: 12, 2001.